

Posudek na bakalářskou práci kol. Zuzany Herrmannové „Ašéra“.

Ačkoli u akademických prací se hodnotí jejich výsledný tvar, nikoli jejich okolnosti, bak. práce kol. Herrmannové patří mezi ty, kde je třeba vnější okolnosti přibrat do úvahy. Pracující kol. Z. Herrmannová měla na vypracování bak. eseje čas pouze od června do září 2007.

Tato skutečnost se však promítá všude, práci prostupuje duch nepřipravenosti (1) a spěchu (2). Pro zhodnocení bude třeba uvést, jak konkrétně se to projevuje. Průběžně i nakonec zmíním i klady, které se paradoxně, jako obvykle, ukrývají někde v hájemství záporů. Zde uvedu jen, že je vidím jako klady tak zásadní, že jsou schopny vyvážit záporny, kterých je opticky víc a má smysl je dlouze popisovat. Bez osobního antagonismu k pisatelce a s odhlédnutím od její časové tísně je třeba věnovat se nedostatkům práce pečlivě – to je koneckonců smysl posudků a obhajoby.

Ad 1)

Speciálnější témata, tak jako pro práci zvolené téma bohyně Ašéry a její vztah k izraelskému Bohu (a související otázky), vyžadují osvojení obecných informací, do nichž patří. Speciální informace a výklady už má pisatel zpracovávat s jistotou, kterou mu poskytuje znalost celkovějšího horizontu. U pisatelky se nejistota dá zachytit na výslovné rovině třeba v těchto třech upozorněních:

Zdá se mi, že do světa religionistiky a biblistiky odvážně skočila „rovnýma nohama“ v tom smyslu, že prameny, jimiž se obírá, asi ani nečetla. Tak nikdo, kdo četl knihu Deuteronomium, která se v práci hojně cituje, nemůže – ani jako omyl – uvést frázi „Hospodina, svého Pána“ (tak s. 16 v citaci Deuteronomia 16,21), protože tento v jistém smyslu hlavní biblický spis proslul desítkami opakování záměrně nadužívané fráze „Hospodina, svého Boha“. „Hospodin“ a „Pán“ je totéž (k nejzákladnější průpravě patří, že boží vlastní jméno, *jwhw*, je vyslovováno tradičně jako \square *adónáj*, dosl. „moje panstvo“, a do češtiny se překládá jako „Hospodin“). Tento jen zdánlivý detail svědčí na poukazatelné úrovni o neorientaci pisatelky v základní biblické průpravě.

Dalším důkazem vydanosti náhodě je volba kralického překladu ze 17. stol. k bibl. citacím. Kralická bible má svou váhu tradiční a češtinskou, ale ne právě religionistickou. Co mohlo být důvodem, že pisatelka nepoužila (svými specifiky zatížený) Český ekumenický překlad nebo Jeruzalémskou bibli s komentářem? Navíc si pisatelka není vědoma, že v překladech mezi hebrejským textem, jeho pochopením vyjádřeným v angličtině u jí referovaných badatelů a českým překladem jejich překladu, nelze volně a neproblematicky přeskakovat (případně to ještě zhoršovat citacemi Kralické bible, která již v době svého vzniku záměrně mířila na lehkou archaičnost jazyka; srv. s. 32, a nehorázně „Nazarejského“ na s. 33). Negativně se to podepisuje např. na s. 10, kde je v Kral. tuze teologizovaný překlad „nebeský tvor“ (Jr 7,18) místo zodpovědnějšího „královna nebe“.

Z možných ilustrací svého tvrzení vybírám ještě citaci z práce; řeč je o bibli a theologických proudech v ní obsažených (s. 25): „Existuje ještě verze D – Deuteronomium – jako nezávislý dokument“ (tamtéž: „uctívání Hospodina v před-

izraelské době – ?). Čeho je „D“ „verzí“? V jakém smyslu je „nezávislý“? V redakční kritice se šifra D nepoužívá ani tak pro knihu Deuteronomium, jako pro spisy jí ovlivněné a podle ní upravené, tj. „deuteronomistické dějepravné dílo“ (Joz – Kr plus části Jr, Pentateuchu a proroků aj.).

Je také s podivem, proč pisatelka používá naprosto nevžitý název pro bibl. knihy Královské v podobě „Králové“, zřejmě podle svých anglických sekundárních pramenů, kde je vžito „Kings“, jinak si tuto zdánlivě bezvýznamnou změnu nedovedu vysvětlit (s. 12; kdo je „Abakuka“ na s. 29?!).

Tenký led pod autorčinými nohama prozrazuje věta na s. 36 „Postupem času však Ašéra vymizela z lidského povědomí – nejdříve jako bohyně, později i jako kultovní symbol – to, že se v pozdějších biblických úpravách slovo ašerauž vůbec nevyskytuje, Day nevidí jako záměrné zatajování, nýbrž nevědomost.“ „Postupem času“ je dosti vágní (po exilu už o A. neslyšíme nic), „pozdější biblické úpravy“ na tom nejsou o nic lépe.

Na zkoumání otázek, které si vytkla v úvodu (s. 3), to zdánlivě nemá příliš vliv. Ale podobná pozorování tak vlastně činí celý její text o Ašéře méně seriózním, „visícím ve vzduchu“. Na druhou stranu je s podivem jak rychle se Z.H. dokázala do pro ni nových religionisticko-biblistických témat vpravit a nabrat alespoň nějakou orientaci – zdaleka ne všude je její text pomýlený jako v uvedených příkladech. Byť s občasnými pády, přesto dokáže v neznámém prostředí jít a dojít do cíle. Nekompetentnost ve znalosti obecného kontextu tedy částečně dohnala, např. četbou Finkelsteina – Silbermana v případě starých židovských dějin. Přesto chci shrnout slovy, že v bak. práci má studentovo kurikulum vyústit, jeho dlouhodobější zájem má dojít naplnění a korunovat jeho studijní profilaci, ne být zvenku na poslední chvíli připevněným přívazkem.

Ad 2)

Nemá cenu vypočítávat bezvýznamné negativní účinky spěchu jako překlepy (v nadpise, s. 4). Spěch se projevil spíš plošně: bylo by ještě možná v pořádku, že práce se nejmenuje podle otázky, kterou řeší. Vůdčí otázky práce jsou uvedeny na s. 3 a jejich množství svědčí podle mne spíš o nejasnosti toho, o co půjde. Sám jsem jako vedoucí navrhol, že práce by mohla referovat odbornou diskuzi a něco z ní – jako druhý krok – vyvodit. O první krok se práce skutečně pokouší.

Zůstává však na úrovni zpracování badatelských pozic. Pisatelka je schopna (byť nesystematicky) kontrastovat pozice badatelů, např. vidí jak odlišně interpretují doklady Z. Zevit, M. S. Smith a J. Day. Také referenci o jazykových problémech nápisů s Ašérou zvládla relativně dobře (běžný názor Dobbs-Allsoppa a kol. versus řešení Zevitovo, s. 6 a 7). Ale i tato jediná, totiž „referovací“, dimenze práce má své problémy: např. výklad na s. 33-5 je zbytečně dlouhý a není nějak jasně odlišeno, co kdo zastává, třeba referátem nejdřív jedné a pak druhé pozice. Je to jedno z míst, na nichž si pisatelka neporadila s množstvím materiálu a spletitostí argumentací; kromě obecné neuspořádanosti textu do jasných tezí lze odkázat např. na s. 11, kde se výčet biblických dokladů o A/ašéře uvádí naprosto nepřipadně jen pozicí Dayovou. Pozice autorů stran A/ašéry jako bohyně nebo kult. předmětu by bylo třeba uvést najednou a jinde. Dále: referát z knihy Finkelsteina – Silbermana je vložen do celé práce naprosto neorganicky.

Je dobře, že si autorka vyzískala představu o dějinách Izraele, ale proč ji vypisovat zrovna na takovém místě a v takovém rozsahu, je-li tématem Ašéra? Konečně věta ze závěru (s. 38) „Opětovné objevování Ašéry a Baala v době monarchie asi bylo dalším politickým tahem, nikoli bezdůvodným výmyslem králů“ si alespoň v mých očích žádá vysvětlení. Shrnuji, že pisatelka pouze referuje, a to často poněkud zmatečně.

Závěrem k tématu spěchu: Něco vyvodit z odborné diskuze, kterou Z. H. dokázala z nikoli nevýznamné části načíst, přesahuje pouhé dobře provedené zreferování. Ani to se však nepovedlo vždy. Přitom tak prominentní téma jako manželka izraelského Boha rozehrává otázky, které by byly zajímavé a k nimž pisatelkou referované diskuze pouze slouží jako přípravná práce: např. „co reprezentuje rozložení badatelských pozic?“ „co reprezentuje taková badatelská popularita tématu?“ nebo „jaký je vztah mezi teologií a religionistikou?“ Pisatelčina práce tak nedosahuje úrovně eseje, ale jen přípravné práce, a to rozdělané. Jsem si však jist, že tu zasáhla časová nouze. Je třeba pisatelce přičíst k „akademickému i ostatnímu dobru“ soudnost, která jí umožňuje zdržet se svévolných důsažných interpretací tématu manželky izraelského Boha, jichž by se jistě mnozí dopouštěli jen s polovinou jejich znalostí o Ašéře.

Další kritické připomínky budou sice více dílčí, přesto se v nich projevuje shora uvedený princip spěchu.

1) Na s. 11-16 čteme pouhé vyčíslení biblických míst, kde se objevuje v hebrejské předloze A/ašéra. V této podobě je to zcela zbytečné: citace jsou příliš krátké na to, aby něco sdělovaly. Místo toho bylo možné na jednom řádku uvést pouze odkazy. Jinou možností by bylo rozřadit tyto výskyty do podtypů, ne je pouze mechanicky „odcitovat“.

2) Velmi mrzutou záležitostí je sekundární literatura, ale zde jsem na vině jako vedoucí práce spíš já. Pisatelka zvolila s dopomocí, ale dokonce samostatně kvalitní tituly (Zevit, Smith, Stehlík). Přesto se jí nevyhnula směla: základní religionistická práce M. S. Smitha *The Early History of God*, kterou samostatně našla, byla napsána r. 1990 – ale pouze její první edice. Až pozdě jsem zjistil (tím, že nehovoří o nově nalezené inskripci z Tel Miqneh – starověkého Ekrónu), že pisatelka použila tuto starou edici, nikoli edici z r. 2002 (vyšlo v Cambridge), které nejenže obsahuje Smithův referát bádání o Ašéře v tomto směru bohatých 90. letech, ale hlavně změnu jeho vlastní pozice oproti vydání z r. 1990 v problému interpretace Ašéry jako bohyně či kultického předmětu. Podobně v Smithově knize *The Origins of Biblical Monotheism: Israel's Polytheistic Background and the Ugaritic Texts* (Oxford, 2001; s. 74), která by byla bak. práci také neuškodila svým tématem mj. o obecně předovýchodním pojetí božství. Mým druhým pochybením v této věci je, že až pozdě jsem si vzpomněl na článek D. Antalíka o Ašéře, kde se mu daří rozhodnout problém „bohyně – předmět“ pozorováním, že kultický předmět bez božstva, kterému by odpovídal je v předovýchodním prostoru špatně hájitelný („Hospodin a jeho paredros v náboženství předexilního Izraele“, *Religio* 4/2 (1996), s. 127-39). Nechci hájit ani vyvracet, zda pisatelka přečetla Smithovu (a jiné) práci celou nebo hledala Ašéru jen podle rejstříku.

3) S. 3: „vášnivě debaty na téma náb. starého Izraele“ nejsou z šedesátých a sedmdesátých let, nýbrž již od r. 1911, kdy se o Hospodinově ženském protějšku začlo uvažovat na základě bohyně Anat-Bet-El (aj.) spojené s ním v egyptské židovské kolonii (elefantinské papyry objeveny 1904).

4) S nedostatečnou interpretativností práce neladí občasná zakolísání: na s. 3 se hovoří o „zatajování a zkreslování“ v bibl. textu. O takových záležitostech je třeba mluvit až s dostatečným teoretickým zázemím (měl by to dělat jen ten, kdo je mocen uvažovat nad otázkou za jakým účelem se biblické koncepce přeznačovaly). Práce naprosto není lacině senzacechtivá, ale tato slova se s podobným přístupem obvykle pojí. Prokazatelně statisíce lidí s radostí čtou nepodložené skandální konstrukty „opírající“ se o bibl. texty a dávají se snadno chytit – dovedu si představit, že i téma Ašéry v rukou schopného spisovatele-obchodníka by mohlo otravovat vzduch.

5) Své prameny pisatelka neposuzuje právě ideálně: některé knihy z použité literatury mají jiné určení a podle toho s Ašérou nakládají: King – Stager jsou více popularizující než třeba Zevit. Autorka ale své sekundární prameny příliš nehodnotí. Cituje také „Vriezena“ (např. s. 9), ale není v seznamu literatury. Smithova *Early History of God* nemá uvedenu plnou citaci. Jméno častěji citovaného badatele je Dobbs-Allsopp, nikoli Dobbs. Mluví-li se o Ašéře, také by se mohl vyslechnout často odkazovaný slovník K. van der Toorn et al.: *Dictionary of Deities and Demons in the Bible (DDD)*, Leiden, 1995. Překlady ve vlastních jménech jsou jiné téma než ve jménech obecných – sami asi nejsme rádi, když někdo opakovaně vyslovuje naše vlastní jméno špatně.

6) Na s. 8 zcela nekriticky vychází z toho, že postavy v Kuntillet Adžrúd představují Bese (srov. Antalík, s. 133, pozn. 23).

7) Co si mám představit pod blíže neurčeným slovem „texty“ na s. 9?

8) Čes. slovo „stánek“ (překlad angl. „stand“) si vykládám jako prodejní stánek nebo stánek Boží na poušti při putování z Egypta v bibli (Ex 33,7nn.) nebo třeba fotbalový stadion, ale jiná užití tohoto slova v češtině mě nenapadají. Vždyť u „stánku“ z Taanachu jde o kamenný sloupek, který má pisatelka na obr. 7.

9) Pisatelka také počítá s tím, že čtenář hned rozumí termínům, které nejsou každému jasné. Na mysli mám „Mišnu“ na s. 17-8 nebo třeba „konzervativní kultury Hospodina a Ašéry“ a „reformisty“ na s. 24. Nezasvěcený čtenář by tomu nemusel hned rozumět.

10) Nepřesnosti: – Není tak docela pravda, že „Ugaritské texty nás konečně nechaly nahlédnout do reality kenaanského náboženství.“ Jistě, je to velevýznamný objev, ale tato konkrétní formulace vypadá, jako bychom o něm dříve nevěděli nic.

11) Tento bod ať není považován za výtku. „Hra se slovy“ v hebrejštině na s. 22-3, kterou provozovali badatelé svévolnými úpravami textu, je spíše konstrukt a nepříliš podložené a střízlivé domýšlení, které v dnešní době už nedrží vrch.

12) Mluví-li se o tak provokativním tématu jako zobrazení Hospodina (s. 31), je třeba odkázat kde je to k dohledání. Sice je asi myšlena mince z perské doby s vousatou postavou, ale je třeba to uvést.

13) Kapitola o Baalovi na s. 31-2 nemá napojení na Ašéru.

14) Jako obzvlášť důraznou výtku bych chtěl uvést pisatelčiny „odkazy“ na naše ústní rozhovory. Na s. 30 pisatelka tvrdí, že v Merneptahově stéle (viz Smith *Early History*, s. 25-6) vidím mezi Kenaanem a Izraelem „spíše paralelismus“. Nelze odkazovat na ústní komunikaci jako na pramen (jen u badatelů), a ještě zkráceně – mé přesné vyjádření bylo jiné. Podruhé jsem žel zmíněn na s. 7, kde jsem uveden jako autor ústního výroku, že ve jménu nebožstev se nežehná podpořeného jakými si pravoslavnými ikonami v knize B. Moyhanana. Uvádění těchto nepřesných a překroucených tvrzení pod mým jménem považuji za neseriózní. Jde o zkrácení našeho rozhovoru s pisatelkou, stejně tak sebevědomé jako bezohledné.

Nyní klady, které, ač opticky menší, tvoří silnější nebo přinejhorším vyrovnanou bojovou stranu ve vztahu k záporům:

1) Ač byla v oborech biblistiky a religionistiky cizí, chopila se díla a nelitovala námahy a času, který měla k dispozici. Je v zásadě naprosto pozitivní, že se začala zapracovávat do této oblasti s vervou a rozhodností, kterou bak. práci šlechtí.

2) Přes všechny výtky používá dobrou literaturu, kterou našla a byla schopna posoudit jako relevantní sama na základě odkazů.

3) Přesto, že se neučila hebrejsky, dokázala pochopit a zreferovat diskuzi badatelů o inskripcích, která se točí především okolo gramatických jevů (*šrth*).

4) Práce je stylisticky nezamotaná, autorka umí formulovat bez natahování vět.

5) Větším kladem než se zdá jsou obrázky, činí celou práci „hmatatelnější“ a témata, o nichž se mluví tak můžeme mít před očima. Je dobré takto „myslet na čtenáře“.

Závěrečné shrnutí uvedu tvrzením, že můj podíl na nižší úrovni práce je nemalý: měl jsem doporučit sekundární literaturu po pečlivé volbě a v tomto směru studentku „vést“, stejně jako lépe pomoci vybavit studentku nutnými předchůdnými znalostmi (viz pasáž o nepřipravenosti). Na svou obhajobu uvádím, že jsem na to měl málo času, kdyby byl na tuto práci rok, jistě by byla výborná.

Poslední slovo, na němž trvám, je, že práci k obhajobě jednoznačně *doporučuji*, bodové hodnocení však nebudu chtít jiné než v pásmu známky *tři*.

Filip Horáček
18. 9. 2007, Praha.